

ORUÇ BEY'İN *TEVÂRİH-İ ÂL-İ OSMÂN* ADLI ESERİNE GÖRE TÜRKLERDE YER ADI VERME GELENEĞİ

Elif DÜLGER*

ÖZET

Osmanlı Beyliği'nin kuruluşundan 100-150 yıl sonra başlayan Osmanlı tarih yazıcılığı, zaman içerisinde oldukça ilerlemiş ve gerek Türk tarihi, gerekse Türk milli kültürü açısından önem taşıyan birçok eser ortaya çıkmıştır. Müverrihler, anlattıkları tarihî olayların yanı sıra gelenekler, görenekler, âdetler, efsaneler, atasözleri gibi milli kültür ürünlerimiz hakkında da bilgiler vermişlerdir. Özellikle yer adları konusunda, bu adlardan bazılarının hâlen yaşadığı göz önüne alındığında, verdikleri bilgiler son derece değerlidir.

15. yüzyılın önemli müverrihlerinden olan Oruç Bey de, adını yüzyıllardır yaşatan ve yaşatmaya da devam edecek olan *Tevârih-i Âl-i Osman* adlı eserinde, küçük bir beylikten cihan imparatorluğu olma yolunda ilerleyen Osmanlıların çeşitli yerleşim yerlerine ad vermeleri konusunda tarihî ve değerli bilgiler vermiştir. Nitekim eserde adının verilmiş hikâyesi anlatılan yerlerden pek çoğu yeni yeni Türk hâkimiyetine geçmektedir.

Bu çalışmanın amacı, bugün yaşayan yer adlarının verilmiş nedenlerinin araştırması yapılacağına başvurulması gereken önemli kaynakların başında gelen Oruç Bey'in *Tevârih-i Âl-i Osman* adlı eserini toponimi çalışmalarına kazandırmaktır. Eser incelendiği zaman bir yerleşim yerine ad verme geleneğinin 3 başlık altında toplandığını görmekteyiz: 1. Bir olay sonucunda bir yere ad verilmesi: Mezar-ı Türk (Süleyman Şah'ın mezarı), Mezâr-ı Türk (Gündüz Alp ile Ay-togdı'nın mezarları), Taşak Yazısı; 2. Hükümdarın bir sözüne dayanarak bir yere ad verilmesi: Polunya/Taıırı Yıkduğı Hisarı, kal'a-i Metin/Moton; 3. Bir kişinin anısına bir yere adının verilmesi: Karaman vilâyeti, Turgutlu, Koca-ili, İl-begi-oglu burgozı, Kostantin. Çalışma esnasında Oruç Bey'den önce yaşamış olan müverrih Âşık Paşazâde'nin *Tevârih-i Âl-i Osman* adlı eseri ile Oruç Bey'in verdiği bilgiler karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Oruç Bey, *Tevârih-i Âl-i Osman*, yer adı verme, gelenek.

* Arş. Gör., Konya Necmettin Erbakan Ü. Ahmet Keleşoğlu Eğt. Fak. Orta Öğr. Sos. Alanlar Eğt. Böl. Türk Dili ve Edebiyatı Öğr. Böl. El-mek: elif_dulger@hotmail.com

THE CUSTOM OF NAMING A PLACE ACCORDING TO THE WORK CALLED TEVÂRİH-İ ÂL-İ OSMAN BY ORUÇ BEY

ABSTRACT

The Ottoman historiography, starts 100-150 years after the foundation of Beylik Ottoman, had been developed by time and there were many literature works appeared which are so important to Turkish history and Turkish national culture. Histiographers had given information about traditions, customs, habits, legends, proverbs in addition to historical events. Especially on the place names, regarding to the ones that are stil alive, the knowledge given by them are so valuable.

Oruç Beg, one of the important historiographer in 15th century, has given historical and valuable knowledge about giving place names of Ottomans that had been going to world ruler empire from a little stereotyped, in the work called *Tevârih-i Âl-i Osman* made his name alive by centuries.

The aim of this study is to bring *Tevârih-i Âl-i Osman* by Oruç Beg that is the most important resource for researching the reason of living names, to toponomy researches. As the writings analyzed, we see the naming custom gathered under three topics: 1. Naming with a result of an event, 2. Naming with a monarch's Word, 3. Naming with memorial of a person. *Tevârih-i Âl-i Osman* by historiographer Aşık Paşazâde – lived before Oruç Beg were compared during the study.

Key Words: Oruç Bey, *Tevârih-i Âl-i Osman*, giving place names, custom.

Giriş

Türk millî kültürünü yansıtan eserler arasında, gerek Türk gerekse yabancı müverrihler tarafından yazılmış tarihlerin önemli bir yeri vardır. Bu eserler kimi zaman bütünü itibariyle bir devleti ele almakta, kimi zaman da sadece bir devri anlatmaktadır. Müverrihler, anlattıkları tarihî olayların yanı sıra gelenekler, görenekler, âdetler, efsaneler, atasözleri gibi millî kültür ürünlerimiz hakkında önemli bilgiler vermişlerdir. Özellikle yer adları konusunda, bu adlardan bazılarının hâlen yaşadığı göz önüne alındığında, verdikleri bilgiler son derece değerlidir. Dil bilimin önemli bir kolunu teşkil eden ve “Toponimi” adı verilen yer adları araştırması, tarih, folklor ve coğrafya gibi bilimlere yardımcı olmakta ve iskân tarihi açısından tarihçiler ve dilciler için bir kılavuz olma özelliği taşımaktadır (Yediyıldız 1984, 25). Nitekim yer adları, bir yerin tarihî, coğrafi karakterini tanımada rol oynayacak kadar önem arz etmektedirler (Alagöz 1984, 11).

Bugün üzerinde yaşadığımız Anadolu coğrafyasında pek çok millet egemen olmuş ve buraya en son egemen olan her devlet, yerleşim yerlerini kendilerince adlandırmışlardır. Hâkim halk, kimi zaman yörenin eski adını kendi diyalektlerine uydurmuş kimi zaman da buralara yeni adlar vermiştir. İktisadi, coğrafi, askerî ve siyasi nedenlerden dolayı anayurtları Orta Asya’dan kabileler hâlinde Anadolu’ya göçen Oğuz boyları, yerleştikleri bölgelere kendilerine has adlar vermeye başlamışlardır.

Göçebe, yarı göçebe ve yerleşik Türk toplulukları eski çağlardan bu yana üzerinde yaşadıkları arazi parçaları, dağ, yayla, ırmak, geçit, köy, kent gibi yerlere anlamlı adlar

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

vermişlerdir. Selçukluların ve Osmanlıların planlı iskânlarında olduğu gibi bu yer adları topluluk vicdanında yaşamış ve Akdeniz kıyılarına, Balkanlara kadar getirilmiştir (Eröz 1984, 43).

15. yüzyılın önemli müverrihlerinden olan Oruç Bey de, adını yüzyıllardır yaşatan ve yaşatmaya da devam eden *Tevârih-i Âl-i Osman* adlı eserinde, küçük bir beylikten cihan imparatorluğu olma yolunda ilerleyen Osmanlıların çeşitli yerleşim yerlerinin adlarını alması konusunda tarihî ve değerli bilgiler vermiştir.

Oruç Bey ve Tevârih-i Âl-i Osman

15. yüzyıl Osmanlı müverrihlerinden Oruç Bey hakkında elimizde yeterli bilgi bulunmamaktadır. Zira, Osmanlı biyografi kitapları ve tezkirelerinde onunla ilgili bilgi kaydedilmemiştir. Eserinin Cambridge ve Manisa nüshalarında kendisini “*Oruç b. Âdil el-kazzâz kâtibü'l-Edrenevî*” olarak tanıtmakta ve bu bilgiye göre kâtip adıyla anıldığı, Âdil adlı bir “kazzaz”ın yani “ipekçi”nin oğlu ve Edirneli olduğu anlaşılmaktadır (Babinger 1982, 25; Eren 1977, 42; İz-Kut 1985, 323; Oruç Beğ Tarihi 1972, 8; Oruç Beğ Tarihi 2008, XXIII; Özcan 2007, 425; Unat 1960, 418). Doğum ve ölüm tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 15. yüzyılın ikinci çeyreğinde doğduğu, eserinin yeni versiyonunu yazdığı 1502 yılında ya da kısa zaman sonra öldüğü tahmin edilmektedir (Oruç Beğ Tarihi 2008, XXIII).

Osmanlı İmparatorluğu’nun kuruluşuna ve Osman Gazi’nin hükümdarlığına ilişkin yapılan çalışmalar hâlen büyük ölçüde en eski Osmanlı kaynaklarına dayanmaktadır. Bunlar; anonim vakayinameler, Âşık Paşazâde ve Oruç Bey tarihleridir (İmber 1997, 68). Klasik dönem Osmanlı tarih yazıcılarından olan Oruç Bey’in *Tevârih-i Âl-i Osman* adlı eseri devletin kuruluşundan 908 (1503) yılına kadar gelen bir Osmanlı tarihidir. Eser, Osmanoğullarının seçeresi ile başlar ve onların Horasan’dan Anadolu’ya göçleri ve yerleşimleri hakkındaki bilgilerle devam eder. Sonra sırasıyla Ertuğrul Gazi, Osman Gazi, Orhan Gazi, I. Murad, I. Bâyezîd, I. Mehmed, II. Murad, II. Mehmed ve II. Bâyezîd devirleri anlatılır. Yazar, II. Mehmed devrini anlattıktan sonra Kostantiniye ve Ayasofya efsaneleri ile Hz. Muhammed, dört halife, Emeviler ve Abbasiler hakkında bilgi veren İslâm tarihi bölümleri eklemiş ve sonra kronolojik sıraya uygun olarak II. Bâyezîd devrine geçmiştir.

Fatih devrinde 1467’ye kadar bir *Tevârih-i Âl-i Osman*, yani bir genel Osmanlı tarihi yazarı Oruç Bey bilinmektedir. Oruç Bey’in bazı ilavelerle yazdığı tarihi, anonim *Tevârih-i Âl-i Osman*’lardan farklı değildir. Halk için yazılmış bu eserler 15. yüzyılda kısa tarihler olmaları dolayısıyla popüler olarak okunmaktaydı (İnalçık-Arı 2011, 112-113).

Eserin bilinen altı nüshası bulunmaktadır. Bunlar; Oxford Bodleian Kütüphanesi Nüshası, Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi Nüshası, Manisa Genel Kütüphanesi Nüshası, Paris Bibliothèque Nationale Supplement Turc, Paris Bibliothèque Nationale Ancien Fonds Turc, Roboly Nüshası’dır. Eser birkaç defa neşredilmiş ise de nüshalar arasındaki problemler çözülmediği ve mesele tam olarak kavranamadığı için eserin ne olduğu ortaya konulamamıştır. Bu konuda geniş bir inceleme yapan Menage’nin vardığı sonuç Oruç Bey’in iki eser yazdığı yönündedir. Birincisi 900 (1494-1495)’de veya bundan kısa bir süre sonra yazılmıştır. Bunda anonim bir metinden yararlanılmıştır. Oxford ve Cambridge Nüshaları ilk yazdığı tarihi ihtiva etmektedir. İkincisi ise *Âşık Paşazâde Tarihi*’nin tadil ve tahrifi ile Oruç Bey’in ona yaptığı zeyilden oluşmaktadır. 906 (1500-1501)’da yazımına başlanılan bu eser ise 908 (1502-1503)’de bitirilmiştir. Bu metnin kısmen ve hatalı olarak Manisa Nüshası’nda, tam olarak da Paris Bibliothèque Nationale’daki iki nüshada yer almıştır (Menage 1967, 322; aktaran Afyoncu 2009, 12).

Eserin dili, Eski Türkiye Türkçesinin son devresine (13.-15. yüzyıllar) girer. Kullanılan sade Türkçe ile eser, Türk nesir dilinin gelişmesindeki önemli bir merhaleyi yansıtmaktadır (Oruç

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

Beğ Tarihi 1972, 8). Oruç Bey ve çağdaşı olan Âşık Paşazâde, Türkiye Türkçesinin nesir dilinin gelişmesinde önemli kilometre taşlarıdır (Oruç Beğ Tarihi 2008, XXXII).

Esere Göre Osmanlılarda Yer Adı Verme Geleneği

Eserde 10 tane yerin adlandırılması ile ilgili bilgi vardır. Bunlar: Karaman/Vilâyet-i Yunan, Mezâr-ı Türk (Süleyman Şah'ın gömüldüğü yer), Taşak Yazısı, Karaman, Turgutlu, Mezâr-ı Türk (Gündüz Alp ile Ay-togdı'nın gömüldüğü yer), Koca-ili, İl-begi-oglu Burgozı, Polunya/Tanrı Yıktığı Hisarı, Kostantin, Motun Kalesi.

Eserde Karaman, hem “vilâyet-i Yunan”, hem de “vilâyet-i Karaman, Karaman vilâyeti” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. “*Gelüp vilâyet-i Yunan’a pâdişâh olmuşdı, ya’nî vilâyet-i Karaman’dur, vilâyet-i Yunan dimekile meşhurdur.*” (Oruç Beğ Tarihi 2008, 3). Karaman’ın önceki adı “vilâyeti- Yunan”dır. Orta Asya’dan Anadolu’ya göç eden Karaman oymağı, Selçuklu hükümdarı Alaaddin Keykubad tarafından Ermenek yöresine yerleştirilmiştir. Bu sırada vilayette Muhlis Paşa hüküm sürmektedir. Babayiler’i kıranlardan intikam alan Muhlis Paşa, sonrasında vilayete Baba İlyas’ın halifelerinden Nûreddîn Sûfî Kâdı’nın beş yaşındaki oğlu Karaman’ı padişah ilan eder ve yöreyi bundan sonra onların hâkimiyetine bırakır. Böylelikle de yörenin adı “Karaman” olarak kalır.

“*Karaman vilâyetine ol vakt vilâyet-i Yunan dirlerdi. Yunan vilâyetine Karaman diyü niçün dirler? Bu hikâyeti anuñ içün getürdük kim, meğer bir gice Sultân Gıyâseddîn kulları depelediler. Âkıbet oğlu oğlu, oğlu zürriyeti kat’ olundu. Memleket hâlî kalmış idi. Babayilerden Âşık Paşa babası Muhlis Paşa bir sebeble vilâyete pâdişâh oldu. Babayileri kıranlardan kudret destûrıyla intikâm alup, Babayileri kıranları hep kılıçdan geçürdi, kim varisa kırdı. Kırk gün, ba’zılar dirler altı ay beglik itdi. Andan soñra kendüleriñ halifelerinden Nûreddîn Sûfî Kâdı dirlerid. Bu Nûreddîn Sûfî Kâdı, İç-il’de Baba İlyâs zamânında hâlife olmuşdı. Meger Nûreddîn Sûfî Kâdı’nun beş yaşında bir oğlu vardı. Adına anuñ Karaman dirlerdi. Muhlis Paşa ol Karaman adlu oğlamı kendü eliyle tahta geçürüp pâdişâh itdi, hicretüñ sene 679. Ve Muhlis Paşa nefis idüp eyitdi: ‘Bunuñ nesli bu vilâyeti duta, pâdişâh ola’ didi. Karaman vilâyetine Karaman didükleriniñ aslı budur.’” (Oruç Beğ Tarihi 2008, 11)*

Osman Gazi’nin dedesi Süleyman Şah’ın, Ca’ber Kalesi yakınındaki Fırat Nehri’ne atını sürüp nehirde boğularak can vermesi sonucu Süleyman Şah, kalenin önüne defnedilir. Buranın adına “Mezar-ı Türk” denmektedir.

“*Âl-i Selçük ve Âl-i Abbâs tefrika olmağın Süleymân Şâh ol elli biñ konar-göçer Tatar evleriyle Mâhân şehrinden göçdiler. Vilâyet-i Rûm’a gelmege ve Arab diyârına niyyet itdiler. Ve hem işitdiler kim, Rûm vilâyetinde gazâlar olur bildiler. Bunlar ol i’tikâd ile gelüp i’tikâdlu yörükler idi. Acem vilâyetinden göçüp Erzincân’a geldiler. Erzincân’dan göçüp Rûm vilâyetine girdiler. Amâsiyye tarafı kim Rûmîler’dür, ol tarafda çok gazalar itdiler. Rûm vilâyetinden göçüp Âbilistan vilâyetinden göçüp Haleb kal’ası öñine geldiler. Haleb nâhiyesinde bir kal’a vardur, aña Ca’ber kal’ası dirler. Gelüp öñine kondular. Birkaç gün durup andan dahı göçdiler. Furat ırmagı öñlerine geldi[ler]. Furat ırmagı suynı geçmek istediler. Yol iz bilmezler göçmel yörükler tâyifesi. Bun halk gâfilin Furat ırmagina ugradılar. Süleymân Şâh at depdi, Furat ırmagina ugradı. Geçmek istedi. Kazâ-yı âsmânî, hükm-i Rabbânî ecele karşı gelmek olmaz. Furat ırmagı geçit vire diyü, Süleymân Şâh Furat ırmagina boguldu şehîd oldu. Çün Süleymân Şâh-ı merhûm[ı] Furat ırmagından çıkardılar, Ca’ber kal’asının öñinde defn itdiler. Şimdi aña mezâr-ı Türk dirler. Çün Süleymân Şâh şehîd oldu, kendüyle bile gelen konar-göçer Tatar evleri her tarafa tagıldılar.” (Oruç Beğ Tarihi 2008, 4).*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

Oruç Bey'in, Süleyman Şah'ın ölümü ve mezarı hakkında verdiği bilgiler, kendinden önce yaşamış ve *Tevârih-i Âl-i Osman* adlı bir eser vermiş olan müverrih Âşık Paşazâde tarafından da verilmiştir

“Süleymân Şâh Gâzi hayli bahâdurluklar itdi. Bu Rûm'ın taglarından ve derelerinden incindiler. Göçer evlerün tavarı dereden ve depeden incinür oldu. Gine Türkistân'a 'azm itdiler. Geldükleri yola gitmediler. Vilâyet-i Haleb'e çıkdılar, Ca'ber Kal'ası'nun öjine vardılar ve ol arada Furat ırmağı önlerine geldi. Geçmek istediler. Süleymân Şâh Gâzi'ye eytdiler: “Hanum! Biz bu suyu niçe geçelüm?” didiler. Süleymân Şâh dahi atın suya depdi. Öni yar-ımsı; at sürçdi, Süleymân Şâh suya düşdi. Ecel mukadder-ımsı, Allah'ın rahmetine kavuşdı. Sudan çıkardılar Ca'ber Kal'ası'nun öjinde defn itdiler. Şimdiki hinde anı “Mezâr-ı Türk” dirler.” (Âşık Paşazâde 2007, 273-274).

Osmanlıların İzmit'e yaklaşmaları sonucu korkuya kapılan Bursa, Kite ve Adranos tekfurları Osmanlıların üzerine yürürler ve iki ordu arasında Koyunhisar ovasında savaş başlar. Eserde Kite olarak anılan yer, bugün Bursa ilinin Nilüfer ilçesine bağlı Ürünlü Köyü, Adranos ise yine Bursa ilinin Orhanlı ilçesidir (Akbayar 2003, 12, 101) Savaş sırasında Osman Gazi'nin kardeşi Gündüz Alp ile yeğeni Ay-Togdı şehit olur ve Koyunhisar yolu üzerindeki Dinboz sınırında defnedilirler. Mezarların çevresini taş yığmak suretiyle belli ederler. Burada, Osmanlıların eski Şaman inançlarını hâlen koruduklarını gösteren bir bilgi verilmektedir. Vilayette yaşayanlar, sancılanan atlarını bu mezara getirirler, üç kez mezarın çevresinde dolandırır ve sonrasında atların sancılarının geçtiğine inanırlar. Atların mezarın çevresinde üç kez dolandırılmaları da manidardır. Çünkü üç sayısı hem Türk mitolojisinde hem de İslamî gelenekte önemli bir yere sahiptir. Şamanizm'deki üçleme yani “gök, yer-su, atalar kültü”, başka bir deyişle “Göktenrı, yer-sular, yağız yer”, yaratılışı ifade etmektedir. Sonrasındaki İslamî gelenekte ise üç sayısı Allah'ın hakkı olarak kabul edilmiş ve sayıya kutsiyet yüklenmiştir.

“Bu taraftan Osmân Gâzi oğlu Orhan'ıla buluşup dört yana iller açmağa başladılar. Her tarafa yürüdiler vardılar. İznik'i ve Köprühisâr'ı yağmayla feth idüp aldılar. Ve bu taraftan Bursa teküri ve dahi Adranos teküri ve Kite teküri ittifâk itdiler kim, Türk'ün üzerine yürüyeler. Leşker cem' idüp yürüdiler. Osmân Gâzi dahi hâzır olan gâzileri cem' idüp hâzır oldılar. Hak ta'âlâya sığınup kâfir üzerine yürüdiler, Koyunhisâr'ı öjinde buluşdılar. Azim cenk itdiler. Gâyet kırgun oldu iki taraftan. Osmân'ın karındaşı oğlu Gündüz Alp anda şehid oldu. Ve oğlu Ay-togdı anda şehid oldılar. Dinboz sınırında Koyunhisâr'a gider yolda anları defn itdiler. Şimdi mezârları andadur. Anı mezâr-ı Türk dirler. Mezârı anda olur. Üzerine taş yığdılar. Tâyiresin çevürdiler bellü itdiler. Kaçan ol vilâyetde at sanculansa getirürler, ol mezârın üzerine üç kez tolandururlar. Hak ta'âlâ inâyetinde şifâ bulur. Ol vilâyetde meşhurdur.” (Oruç Beğ Tarihi 2008, 13-14)

Âbilistân (Bugünkü Kahramanmaraş ilinin Elbistan ilçesi)'da Tatarlar ile savaşan Sultan Alaeddin, Tatar askerlerinin cinsel organlarının derilerini yüzdürüp keçelere yapıştırtır. Bu olayın sonunda Âbilistan diyarı “Taşak Yazusu” olarak anılır.

“Sultân Alâeddîn Tatar cengine gitdi. Varup Âbilistân'a Tatar leşkeriyle buluşup azim cenk itdiler. İki taraftan hayli âdem helâk olup, âkıbet fursatı Allâhu ta'âlâ Sultân Alâeddîn'e viridi. Tatar leşkerini mecmû' kılıçdan geçürüp yasak itdi. Kırılan Tatar leşkerinün hayalarını derisini yüzüp getirüp, keçelere yapışdurup, bir ad için sayvan itdürdi. Şimdiki demde dahi ol diyâra Taşak Yazusu dirler, ol diyardan anılır.” (Oruç Beğ Tarihi 2008, 10)

Oruç Bey'in verdiği bu bilgi Âşık Paşazâde'de bazı farklılıklar arz etmektedir. Oruç Bey'in Âbilistân olarak verdiği yer Âşık Paşazâde'de Ereğli'dir. Yine Âşık Paşazâde'de, Tatar askerlerinin cinsel organlarının kesilip, derileri birbirine dikilerek keçeyle kaplandıktan sonra

hayvanlara atıldığından bahsedilmektedir. Ancak hayvanlara atılma bahsi Oruç Bey’de yer almamaktadır.

“Sultân ‘Alâ’addîn dahı gör ne’yledi. Hemân ol aradan Eregli’ye teveccüh itdi. Tatar dahı bildi kim sultân kendünün üzerine gelür, karşıladı. Biga öyigünde bulışdılar. İki gün gice gündüz cenk olındı. Âhirü’l-emir Tatar leşkeri şikest oldı. Tatarı şöyle kırdılar kim bî-hadd ü bî-kıyâs; ammâ ekserinde tutup hayalarını kesdiler, derisin birbirine dikdiler, keçelere kapladılar, hayvanlara atdılar; ad-ıçun. Şimdiki hinde dahı ol yazınun adına “Taşak Yazısı” dirler.” (Âşık Paşazâde 2007, 280).

Osman Bey, silah arkadaşlarına çeşitli bölgeleri yerleşim yeri olarak vermiştir. Bunlardan Turgut Alp, Anadolu’da pek çok yerin Turgutlu adını almasına, Konur Alp, fethettiği Konurpa’nın; Akça Koca, Koca-ili’nin; Hacı İl-begi ise Meriç nehri kenarındaki İl-begi-oglu burgazının adlandırılmasına vesile olmuşlardır. Burgaz, Yunanca ‘purgos’ kelimesinden gelmekte ve ‘kale, hisar, küçük şehir’ anlamlarını taşımaktadır (Çağbayır 2007, 701).

“Çünkim Osmân aldugı illeri bahş eyledi. Karahisâr sancağı kim aña İnöni dirler, oghı Orhan’a virdi. Subaşıluğu karındaşı oghı Alp Gündüz’e virdi. Ve Yarhisâr’ı Hasan Alp’a virdi. Ve İynegöl’i Turgud Alp’a virdi. Şimdiki hâlde dahı ol gâziler anılır. Anadolu’da köyler vardır, aña Turgutlu dirler.” (Oruç Beğ Tarihi 2008, 13)

“Biz girü geldük, bu taraftan Koşur Alp ve Gâzî Rahman ve Akça Koca ittifâk itdiler kim her tarafa yürüdiler. Koşur Alp Gâzî, Akça Yazı ovasını ve Koşurpa’yı ve Bolı’yı ve Mudurnı ve vilâyetini feth itdiler. Ve Akça Koca dahı vardı Koca-ili’ni feth itdi. Koca-ili’ne anuñ için Koca-ili dirler.” (Oruç Beğ Tarihi 2008, 16)

“Bu taraftan Hacı İl-begi ve Gâzî Evrenos Beg geldiler. Hacı İl-begi, Ada’da Meriç kenârında bir burgoz vardır. Anı aldılar. Şimdiki hâlde aña İl-begi-oglu burgozı dirler.” (Oruç Beğ Tarihi 2008, 23)

Eserde Polunya Hisarı olarak anılan yer, Bursa’nın 27 kilometre batısında, Apolyont (Ulubat) gölünün kuzeydoğu kıyısındaki Gölbaşı (Apoliyont) köyünde bulunan Roma - Bizans dönemine ait eski bir yerleşme yeri ve kale kalıntısı olan Apollonia’dır (Bayrak 2005, 44). Polunya Hisarı’nın alınamaması üzerine I. Murat “Meğer bunu Tanrı yıka.” dediği için Türkler, Polunya Hisarı’na Tanrı Yıkduğı derler.

“Murâd Gâzî Mıgalkara’dan göçüp ağır leşker cem’ idüp varup İncügez tarafına vardılar. Polunya dirler bir hisâr vardır. Türk kavmi aña Tanrı Yıkduğı dirler. Sarp kal’adur. Ol vilâyetün halkı kaçıp ol hisara girdiler. Murâd Gâzî kendü gelüp gâziler ile ol hisara düşdiler. Bir niçe gün cenk itdiler, egirdiler alınmadı. Sultân Murâd Gâzî gördi kim cengile alınmaz sarp kal’adur. Bir kerre hisârın üzerine nazar itdi. Meğer bunı Tanrı ta’âlâ yıka didi. Dahı derdile bir kez âh idüp bir nefes itdi. Du’âsı okı nişâna degmişdi. Hemândem bu nefesi itdi. Dahı hisâr üzerinden göçüp vardı.” (Oruç Beğ Tarihi 2008, 27)

Oruç Bey’in Polunya Hisarı hakkında verdiği bilgiler Âşık Paşazâde tarafından da verilmiştir.

“Andan sonra İncügüz’ün üzerinde Polanya [Pulunya] dirler bir hisâr vardır, Türk aña Tanrı Yıkduğı dirler. Murâd Han-ı Gâzi anuñ üzerine vardı. Ol vilâyetün halkı kaçıp aña girmişler-idi. Bir niçe gün hayli bâri ceng itdiler, alınmadı. Âhir göçüp gittiler. Han eyitti: “Meger bunı Tanrı yıka.” didi.” (Âşık Paşazâde 2007, 332)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

Eserde Kostantin hakkında bilgi verilirken şehrin adını kurucusu Kostantin'den aldığı belirtilmiştir. Daha sonra şehrin önceki adlarına da değinilmiş olup bu adlar, şehrin daha önceki kurucuları Yanko bin Madyan ile Buzantin'in şehre adlarını verdiklerini göstermektedir.

“Kostantin, şehri yapduğunda adını Kostantin komışdı. Evvelki adı Yanko bin Madyan, ikinci adı Buzantin, üçüncü adı girü Kostantin oldu.” (Oruç Beğ Tarihi 2008, 105)

Orta Çağ'da Venedik Cumhuriyetine bağlı küçük bir şehir ama önemli bir deniz üssü olan ve Mora Yarımadası'nda yer alan Modon, II. Bayezid devrinde Osmanlı ordusunun dört aylık kuşatması sonucu fethedilir. Oruç Bey'in edindiği rivayetlere göre kale, karadan ve denizden topraklarla dövülmüş, iki bin sekiz yüz pare top atılmış ama bu topraklar kaleye zarar verememiştir; nitekim oldukça sarp, berk ve muhkem bir kaledir. Yazara göre Moton aslında Arapça “metin” kelimesinin yanlış kullanımıdır ve bu ad da alınamayan bir kale olduğu için adı belirtilmeyen mağrip padişahı tarafından “kal'a-i Metin” olarak adlandırılması sonucu verilmiştir.

“Meger hulefâ zamânında magrib tarafından Magrib pâdişâhı gelmiş gemilerle. Çok cenk idüp alımayup hâzâ kal'a-i Metin dimiş. Arapça metin demek muhkem demek olur. Kal'a-i Metin diyü ad komış. Sonradan galat idüp aña Moton dimişler.” (Oruç Beğ Tarihi 2008, 198)

Sonuç

Anadolu Selçuklu Devleti'nin Bizans sınırına yerleştirdiği küçük bir uç beyliği olan Osmanlı Beyliği, fetih ve istimâlet politikaları sonucu hızla büyümüş ve altı asır boyunca hükümlanlığını sürdüren önemli bir imparatorluk hâline gelmiştir. Her ne kadar Türkler Anadolu'ya 1071 Malazgirt Savaşı ile yerleşmiş olsalar dahi, Osmanlı Beyliği'nin öncelikli hedefi Bizans toprakları olmuştur. İlk kez Türk hâkimiyetine geçen yerlere bir ad verilmesi tabii bir olaydır. Çalışmamıza konu olan Oruç Bey'in *Tevârih-i Âl-i Osman* adlı eseri incelendiği zaman bir yerleşim yerine ad verme geleneğinin 3 başlık altında toplandığını görmekteyiz.

1. Bir olay sonucunda bir yere ad verilmesi: Mezar-ı Türk (Süleyman Şah'ın mezarı), Mezâr-ı Türk (Gündüz Alp ile Ay-togdı'nın mezarları), Taşak Yazısı
2. Hükümdarın bir sözüne dayanarak bir yere ad verilmesi: Polunya/Tağrı Yıkduğı Hisarı, kal'a-i Metin/Moton
3. Bir kişinin anısına bir yere adının verilmesi: Karaman vilâyeti, Turgutlu, Koca-ili, İl-begi-oglı burgozı, Kostantin

KAYNAKÇA

- AFYONCU, Erhan, **Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009.
- AKBAYAR, Nuri, **Osmanlı Yer Adları Sözlüğü**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003.
- ALAGÖZ, Cemal Arif, “Türkiye Yer Adları Üzerine Bazı Düşünceler”, **Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri**, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1984, s. 10-15.
- Âşık Paşazâde, **Osmanoğullarının Tarihi Tevârih-i Âl-i Osmân**, (Haz.: Kemal Yavuz-M. A. Yekta Saraç), Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2007.
- BABINGER, Franz, **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, (Çev. Prof. Dr. Coşkun Üçok), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982.

- BAYRAK, M. Orhan, İlk ve Orta Çağda Anadolu Tarihi Sözlüğü (M.Ö. 25000 – M.S. 1453), Birharf Yayınları, İstanbul 2005.
- ÇAĞBAYIR, Yaşar, **Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı Ötüken Türkçe Sözlük**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007.
- EREN, H., “Oruç Bey”, **Türk Ansiklopedisi**, C. 26, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1977, s. 42.
- ERÖZ, Mehmet, “Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları”, **Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri**, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1984, s. 42-55.
- IMBER, Colin, “Osman Gazi Efsanesi”, (Ed. Elizabeth A. Zachariadou), **Osmanlı Beyliği**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ankara 1997, s. 68-77.
- İNALCIK, Halil ve ARI Bülent, “Klasik Dönem Osmanlı Tarihçiliği”, (Ed. Vahdettin Engin ve Ahmet Şimşek), **Türkiye’de Tarih Yazımı**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011, s. 107-136.
- İZ, Fahir ve KUT, Günay, “Oruç Beğ”, **Büyük Türk Klasikleri**, C. 2, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1985, s. 323-324.
- MENAGE, V. L., “On The Recenzions of History of the Ottomans”, **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, XXX, London 1967, s. 322.
- Oruç Beğ Tarihi**, (Haz. ATSIZ), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1972.
- Oruç Beğ Tarihi**, (Haz. Prof. Dr. Mürsel ÖZTÜRK), Çamlıca Basın Yayın, İstanbul 2008.
- ÖZCAN, Abdülkadir, “Oruç b. Âdil”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 33, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, 425-426.
- UNAT, Fâik Reşit, “ ‘Oruç B. ‘Âdil”, **İslâm Ansiklopedisi**, C. 9, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1960, s. 418-419.
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin, “Türkiye’de Yer Adı Verme Usulleri”, **Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri**, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1984, s. 25-29.